

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-37>

УДК 339.56:631.53.01(477)

Мельник Сергій Іванович

доктор економічних наук, професор, директор,
Український інститут експертизи сортів рослин
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5514-5819>

Ситник Валерій Григорович

науковий співробітник,
Український інститут експертизи сортів рослин
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2016-9228>

Семисал Анна Вікторівна

науковий співробітник,
Український інститут експертизи сортів рослин
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5918-4233>

Барбан Ольга Борисівна

науковий співробітник,
Український інститут експертизи сортів рослин
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8819-3115>

Serhii Melnyk, Valerii Sytnyk, Anna Semisal, Olha Barban

Ukrainian Institute for Plant Variety Examination

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ
НАСІННЯМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР –
ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ****ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC BASES OF WORLD TRADE
IN AGRICULTURAL SEEDS – CHALLENGES FOR UKRAINE**

Анотація. Мета. проаналізувати особливості та тенденції розвитку світової торгівлі насінням сільськогосподарських культур, визначити ключових гравців світового ринку насіння, а також дати оцінку митно-тарифним умовам доступу на ринки потенційних імпортерів. Методика дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, системний підхід до вивчення економічних явищ, наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених з питань зовнішньої торгівлі сільськогосподарської продукції та насіння, зокрема. У процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний – з метою формування припущень, гіпотез, а також висновків і узагальнень; аналізу та синтезу – при оцінюванні стану об'єкту дослідження та обґрунтуванні пропозицій щодо його покращення і забезпечення повноцінного розвитку в подальшому. Результати. Доведено, що зростання частки більш дорогого насіння, розширення їх технологічного доопрацювання, розвиток системи інтелектуальної власності на сорти рослин, географічна спеціалізація селекції та насінництва, удосконалення способів транспортування та зберігання насіння, уніфікація правил міжнародної торгівлі сприяють швидкому розвитку світової торгівлі насінням сільськогосподарських культур. Останні десятиліття простежується тенденція до підвищення рівня концентрації світового ринку насіння і торгових операцій із нею. Наукова новизна. Встановлено, що незважаючи на досить ліберальну торговельну політику, у більшості країн світу першочергового значення набувають заходів нетарифного регулювання. Успішна локалізація насінневих виробництв міжнародних компаній не знімає з порядку денного загрози зростання залежності від імпортерів виробників насіння, але принаймні визначає певні рамки для перспективної роботи з розвитком власне українських ліній, їхнього патентного захисту та просування. А освоєння високих стандартів роботи у високотехнологічних центрах точно не завадить вітчизняним фахівцям галузі. Практична значущість. Обґрунтовано, що курсова динаміка, світовий попит, внутрішня економіка сільгоспвиробників і ємність ринку, що росте, в теорії надають непогані можливості для розвитку власне українського насінництва та підрозділів світових виробників. Локалізовані в Україні насінницькі центри транснаціональних корпорацій обмежені в ціновій конкуренції, оскільки змушені дотримуватися політики рівноважних цін – вартість одного гібрида повинна бути однаковою незалежно від країни виробництва.

Ключові слова: зовнішня торгівля, ринок, насіння, сільськогосподарський виробник, державне регулювання.

Summary. The purpose of the article. To analyze features and trends in world seeds trade of agricultural crops, to identify the key players of the world seed market, and also to assess the customs and tariff conditions for access to the markets of potential importers. Research methods. The theoretical and methodological basis of the research is the dialectical method of cognition, a systematic approach to examining of economic phenomena, especially scientific research of domestic and foreign scientists on international trade in agricultural products and seeds. The following methods were used: abstract-logical – in order to form assumptions, hypotheses, as well as conclusions and generalizations; analysis and synthesis – when assessing the state of the research object and substantiating proposals to improve it and ensure full development in the future. Research results. It is proved that the increase in the share of more expensive seeds, the expansion of their technological improvements, the development of intellectual property system for plant varieties, the geographical specialization in selection and seed production, the improvement of methods of seeds transportation and storage, the unification of international trade rules contributes to the rapid development of world trade in seeds. In recent decades, the global seed market has tended to become increasingly concentrated and traded. Scientific novelty. Despite fairly liberal trade policy, non-tariff regulatory measures have been found to be of paramount importance in most countries of the world. The successful localization of seed production by international companies does not remove from the agenda the threatening increase in dependence on imported seed producers, but at least defines a certain framework for prospective work with the development of Ukrainian lines, their patent protection and promotion. The use of high standards of work in high-tech centers will definitely not hinder domestic specialists in the field. Practical significance. It has been substantiated that the exchange rate dynamics, global demand, the internal economy of agricultural producers and the capacity of the growing market, in theory provide good opportunities for the development of Ukrainian seed production and subdivisions of global producers. The seed-producing centers of transnational corporations located in Ukraine are limited in price competition, as they are forced to adhere to the policy of equilibrium prices – the cost of one hybrid should be the same regardless of the country of production.

Keywords: foreign trade, market, seeds, agricultural producer, state regulation.

Постановка проблеми. За минуле десятиліття значно розширилася географія виробництва насіння сільськогосподарських культур. Такі країни, як Китай, В'єтнам та Індія останніми роками значно розширили виробництво сільськогосподарського насіння. Для світової індустрії насінництва характерний поділ праці, який дозволяє виробляти широкий асортимент високоякісного насіннєвого матеріалу. Для кожної конкретної культури підбираються найкращі природно-кліматичні умови, що, у свою чергу, забезпечує виробництво високоякісного насіння на основі сучасних технологій. Структура насінницької галузі подібна у всіх країнах і включає наступні структурні елементи: селекційно-насінницькі компанії, виробників насіння, насінницькі кооперативи, насінницькі асоціації та спілки. Всі ці перелічені елементи виробничого ланцюжка насіння сільськогосподарських культур працюють як єдиний механізм. Нині насіннева галузь повністю задовольняє потреби суб'єктів господарювання в сфері аграрного бізнесу, що займаються виробництвом сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність вітчизняного аграрного ринку викладена в працях відомих вчених Маліка М.Й., Єщенко П.С., Коваленка Ю.С., Левківської Л.М., Дудара Т.Г. Аспекти розвитку ринку насіння представлено в публікаціях Фадєєва Л.В., Захарчука О.В., Чехова С.А. Проте, швидкоплинні зміни зовнішнього середовища суб'єктів господарювання в сфері аграрного бізнесу – виробників продукції насінництва вимагає оперативної оцінки кон'юнктури як зовнішнього так і внутрішнього ринку насіння сільськогосподарських культур.

Мета статті – проаналізувати особливості та тенденції розвитку світової торгівлі насінням сільськогосподарських культур, визначити ключових гравців світового ринку насіння, а також дати оцінку митно-тарифним умовам доступу на ринки потенційних імпортерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розмір ринку насіння, як очікується, досягне 100,13 млрд. доларів США до 2030 року, при цьому середньорічний темп зростання складе 5,38% протягом прогнозованого періоду (2024–2030 рр.).

За даними OECD, обсяги транснаціональної торгівлі посадковим матеріалом вже склали близько 20% від сумарної вартості ринку посівної продукції (тобто 18 млрд доларів). А European Seed свідчить, що країни ЄС залишаються головним експортером насіння, поставляючи цю продукцію на 7,8 млрд євро [1]. Проте загалом складно оцінювати глобальну купівлю-продаж насіннєвої продукції: держави-експортери є одночасно є ще й імпортерами. Більше того, сучасний ринок посадкового матеріалу характеризується реекспортом: країна може закуповувати батьківські форми сільськогосподарських культур та одночасно відправляти за кордон гібридні сорти.

На нашу думку, стрімкий розвиток міжнародного ринку посадкового матеріалу є сукупністю наступних факторів:

– зростає кількість сортів культур у зв'язку із застосуванням біотехнологій, а також новітніх методик молекулярної генетики;

– зростає вартість посівного матеріалу за рахунок покращення та розширення технологій його обробки (від протруювання, дезінфекції до дражування та інкрустування).

- збільшується популярність і частка продажу насіння рослин-гібридів (F1);
- удосконалюються способи і вивезення та зберігання насіннєвої продукції;
- становиться нормою необхідність реєстрації та дотримання прав інтелектуальної («авторських прав») власності на сорти культурних рослин;
- світові виробники насіннєвого матеріалу приділяють належну увагу географічній спеціалізації своєї продукції з урахуванням особливостей клімату, забезпеченістю трудовими ресурсами та сезону.

Суттєве значення має і поширюється уніфікація правил світової торгівлі експортним та імпортом насінням.

Міжнародну діяльність у насінницькій галузі представляє Міжнародна федерація з насінництва (ISF, англ. International Seed Federation). На додаток, беруть активну участь у роботі ринку насіння асоціації регіонального рівня, серед них: Європейська асоціація насіння, Американська асоціація торгівлі насінням, а також національні асоціації.

Міжнародна федерація з насінництва – це неурядова некомерційна організація, що представляє інтереси насінницької галузі на глобальному рівні. Її діяльність спрямована на забезпечення вільного переміщення насіння в рамках справедливих та науково обґрунтованих правил, а також захист інтересів фермерів, виробників та споживачів. Дана федерація представляє інтереси виробників насіння в міжнародних та міжурядових організаціях, серед них: Організація економічного співробітництва та розвитку, Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин, Міжнародна конвенція з карантину та захисту рослин, Продовольча та сільськогосподарська організація, Конвенція про біологічне розмаїття, Всесвітня організація інтелектуальної власності [2].

Провідні насінницькі організації світу підписали Декларацію насінницького сектору, яка спрямована на досягнення цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй (ООН). У Декларації підкреслюється фундаментальний внесок насінництва у виробництво продовольства та визнається важливе завдання, що стоїть перед сільським господарством з виробництва достатньої кількості безпечних та поживних продуктів харчування для населення світу. Тому робота сектору насінництва спрямована на досягнення наступних цілей сталого розвитку ООН: ЦСР 1 – Ліквідація бідності, ЦСР 2 – Ліквідація голоду, ЦСР 8 – Гідна праця та економічне зростання, ЦСР 12 – Відповідальне споживання та виробництво, ЦСР 13 – Дій на захист клімату, ЦУР 15 – Життя на землі, ЦСР 17 – Партнерство для досягнення цілей. За даними Міжнародної федерації з насінництва станом на 9 березня 2021 р. Декларацію підписали понад 200 насінницьких компаній та асоціацій [3].

Фахівцями Міжнародної федерації з насінництва розроблено правила торгівлі насінням та ліцензування технологій для стандартизації договірних відносин між покупцями та продавцями на світовому рівні. До 2025 року даною організацією визначено такі стратегічні цілі:

- просування якісного насіння як основу стійких ланцюжків створення доданої вартості у сільському господарстві;
- прискорення впровадження інновацій у сфері насінництва;
- сприяння більш ефективному переміщенню якісного насіння від продавців до покупців;
- розвиток стійких бізнес-моделей насінництва;
- надання підтримки своїм учасникам на основі глобальної платформи для обміну та співробітництва у насіннєвому секторі економіки.

Американська асоціація торгівлі насінням – це одна з ключових торгових організацій у Сполучених Штатах Америки. Насіннєва промисловість США є однією з найдинамічніших насіннєвих галузей у світі. Вона впливає на світовий ринок, оскільки ряд іноземних насінницьких підприємств встановлюють свою присутність у США, а американські насіннєві компанії інвестують та створюють підприємства на зарубіжних ринках. В асоціації бере участь понад 700 компаній, що займаються виробництвом та поширенням насіння, селекцією рослин та супутніми галузями в Північній Америці.

За оцінками експертів, частку США припадає близько 30% світового ринку насіння, що становить майже 20% від сукупного обсягу їх виробництва в країні. Ключовими ринковими регіонами як пріоритетні для бізнесу та торгових можливостей є: Африка, Аргентина, Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Америка (Північ і Центральний Південь), Бразилія, Китай, ЄС, Індія, Мексика та Східна Європа [4].

Європейська асоціація насіння представляє інтереси європейських компаній, що займаються дослідженням, селекцією, виробництвом та маркетингом насіння сільськогосподарських, садових та декоративних рослин. Нині Європейська асоціація насіння налічує понад 36 національних асоціацій-членів з Європейського союзу та інших країн. Діяльність асоціації охоплює такі культури: зернові та бобові культури, насіння сільськогосподарських культур, насіння цукрових буряків, насіннєва картопля, насіння олійних культур, насіння кукурудзи та сорго, насіння кормових рослин і декоративних трав. Європейський насіннєвий сектор є найбільшим експортером на світовому ринку насіння, оскільки насіння активно задіяне в рамках взаємної торгівлі країн Європейського Союзу, а також на міжнародному рівні в комерційних та дослідних цілях.

Останні десятиліття відзначається чітка тенденція до підвищення рівня концентрації світо-

вого виробництва насіння. Агрохімічні насінневі фірми «Великої шістки» об'єдналися у «Велику четвірку»: «Dow» та «DuPont» об'єдналися в угоді, що оцінюється в 130 млрд дол. США (2015 р.), а потім розділилися на три компанії, у тому числі орієнтовану на сільське господарство фірму під назвою Corteva; «Chemchina» придбала Syngenta за 43 млрд дол. США (2016 р.); «Bayer» придбала «Monsanto» за 63 млрд дол. США (2016 р.); насінневі підрозділи «Bayer» було продано BASF за 7 млрд дол. США (2018 р.). За оцінками експертів, ці чотири фірми контролюють понад 60% світового продажу насіння. Така тенденція пояснюється такими факторами: підвищення складності селекційних технологій, що потребує великих інвестицій у науку та виробництво; необхідність інтенсивнішого обороту ресурсів у всіх секторах вертикально інтегрованого бізнесу; прагнення до підвищення збирання селекційної винагороди за використання сорту; конкуренція, що збільшується. Однак саме концентрація сприяє підвищенню інвестиційних можливостей селекційно-насінневих компаній [5].

На нашу думку, концентрація насінницької галузі може проводити її монополізацію, що від її типу: горизонтальної чи вертикальної. Горизонтальна концентрація включає компанії, що працюють на тому самому ринку, наприклад, насінницькі компанії. Вертикаль – це консолідація компаній з різними профілями діяльності, наприклад, насінневої та переробної, або виробництво доповнюючих продуктів, таких як пестициди та насіння. Горизонтальна концентрація збільшує конкуренцію на ринку насіння, вертикальна не обов'язково. Все частіше передбачається, що консолідація ринку засобів виробництва для сільського господарства впливає з початої четвертої сільськогосподарської революції, заснованої на технології, що дозволяє значно покращити життєві процеси, властивості живих організмів та розвиток «інформаційного суспільства». XXI століття стає часом розвитку біології та інформаційних технологій, які знайдуть застосування у сільському господарстві.

Для сільськогосподарських товаровиробників найбільші негативні наслідки від концентрації насінницьких компаній можуть бути підвищення цін на насіння. У 1990–2010 рр. у США ціни на насіння зросли вдвічі по відношенню до цін сировини, що виробляється фермерами. У Європейському Союзі у період з 2000 по 2008 роки ціни на посівний матеріал зросли в середньому на 30%. Водночас, згідно з проведеним у 2018–2019 роках. Організацією економічного співробітництва та розвитку дослідження, подальша консолідація на світовому ринку насіння не придушила інновації та не підвищила ціни на насіння.

Дослідження науковців свідчать, що у селекції та насінництві на світовому рівні нині присутня

поглиблена спеціалізація [6]. Селекційні фірми займаються виведенням сортів та виробництвом оригінального насіння для подальшого розмноження. Насінницькі компанії одержують оригінальне насіння від селекційних фірм і розміщують виробництво насіння у фермерів. Фермери вирощують насіння під контролем фахівців і техніків насінницьких компаній, які регулярно контролюють дотримання технологій і при необхідності вносять корективи. Після обмолоту насінницькі компанії забирають купу і доводять насіння до кондицій на власному насінневому заводі, включаючи очищення, калібрування, інкрустацію або дражування і упаковку. Після доопрацювання насіння відправляється замовникам – селекційним фірмам у різні країни світу.

Встановлено, що у світі сформувалися центри насінництва, які ведуть роботу у певному напрямі та для конкретних сільськогосподарських культур. Зокрема, насінництво гібридного насіння з використанням ручного запилення розвинене в Китаї, Тайвані, Індії, Мексиці, Чилі, Північному Таїланді, Північних Філіппінах.

Світова торгівля насінням має свою специфіку, оскільки насіння часто експортується і реекспортується кілька разів, перш ніж воно буде остаточно продано, на відміну від інших товарів, які, як правило, експортуються в один пункт призначення, а потім переробляються або споживаються. Тому встановлення чітких та дієвих правил та умов доступу на ринок відповідно до відповідних міжнародних стандартів та протоколів має важливе значення для експорту насіння.

В економічно розвинених країнах селекція та насінництво – рентабельний бізнес та важливий елемент підвищення ефективності сільського господарства. Сорт виступає як рентоутворюючий чинник, та його створення вимагає істотних витрат часу, і навіть інтелектуальних і фінансових інвестицій. Дотримання прав патентовласника на сорт і їхнє раціональне використання дає можливість отримання стійкого прибутку. У світовій селекційній практиці вже давно вироблено ефективний спосіб самофінансування шляхом надання прав на використання нових сортів за грошову винагороду через укладання ліцензійної угоди. Декілька міжнародних організацій, конвенцій та договорів займаються регулюванням торгівлі насінням, включаючи доступ, виробництво та постачання якісного насіння фермерам, серед них:

– Організація економічного співробітництва та розвитку (її насінневі схеми визнані у всьому світі, коли йдеться про міжнародну торгівлю);

– Міжнародна асоціація з тестування насіння (розробила всесвітньо визнані стандартні процедури відбору проб та тестування насіння);

– Міжнародна спілка з охорони нових сортів рослин (дозволяє селекціонерам, які виробляють

нові сорти рослин, користуватися захистом інтелектуальної власності);

– міжнародні конвенції та договори, прийняті Продовольчою та сільськогосподарською Організацією Об'єднаних Націй (забезпечують міжнародну нормативно-правову базу для відповідних аспектів торгівлі насінням, здоров'я рослин та фітосанітарних заходів).

Нині на світовому продовольчому ринку спостерігається зростаючий попит на продукти харчування, який насамперед викликаний збільшенням населення, а також перевагами споживачів, що змінюються. Ці фактори є рушійною силою до підвищення ефективності сільського виробництва за рахунок використання високоврожайного насіннєвого матеріалу.

Дослідження науковців показують, що світова торгівля насінням, особливо у вартісному вимірі динамічно розвивається [7]. За даними Research&Markets, світовий ринок насіння в 2018 році становив близько 67 млрд дол. США, при цьому зростання ринку в 2011-2018 роках склало 7% на рік [8]. При цьому Європа залишається ключовим гравцем світового насіннєвого ринку, щорічний приріст ринку в ЄС становив 10% на рік протягом останніх 5 років і до 2019 року становив 24 млрд дол., що пояснюється кількома основними факторами:

- зростання частки дорожчого насіння гібридів;
- підвищення вартості насіння за рахунок розширення їх технологічного доопрацювання (протруювання, інкрустування, дражування та ін.);
- збільшення кількості сортів, одержаних з використанням досягнень молекулярної генетики та біотехнології;
- розвиток системи прав інтелектуальної власності на сорти рослин; географічна спеціалізація світових зон виробництва насіння з урахуванням наявності сезону, кліматичних умов та кваліфікованої робочої сили; вдосконалення способів транспортування та зберігання насіння, уніфікація правил міжнародної торгівлі.

У процесі аналізу встановлено, що рівень мит у торгівлі насінням сільськогосподарських культур щодо низький. Співвідношення країн світу залежно від рівня використовуваного ввізного мита на насіння сільськогосподарських культур виглядає наступним чином: безмитно – понад 90 країн; від 1% до 5% – близько 10 країн; від 5% до 10% – понад 70 країн; понад 10% – 5 країн. Тобто лише п'ять країн світу застосовують у торгівлі овочівницьким насінням імпортерне мито вище 10%. Тому в торгових операціях з насінням більш важливе значення набуває нетарифне регулювання, оскільки насіння сільськогосподарських рослин відноситься до підкарantinної продукції високого фітосанітарного ризику. Кожна країна-імпортер встановлює суворий порядок ввезення насіння на свою територію,

отримання відповідних сертифікатів, внесення відомостей до реєстрів [9].

Імпорт насіння до Судану дозволено лише організаціям, зареєстрованим в Адміністрації з питань насіння. Для отримання попереднього дозволу на імпорт насіння зареєстрована організація повинна подати письмову заяву на бланку організації з підписом і печаткою, що містить таку інформацію: асортимент насіння, що імпортується, клас насіння, кількість, мета імпорту і пункт ввезення. Крім того, імпортер повинен подати рахунок-проформу від організації, що експортує. Заява на імпорт насіння польових культур дозволяється лише відповідно до списку, затвердженого Комісією з асортименту. Також слід сплатити встановлене мито. Після імпортеру видається фітосанітарний дозвіл на імпорт терміном дії 45 днів. Вся імпортована до Саудівської Аравії рослинницька продукція (у тому числі насіння) має супроводжуватися фітосанітарними сертифікатами, виданими компетентними органами країни експортера. Крім того, додатково потрібне отримання ліцензії від Департаменту сільськогосподарських досліджень Міністерства сільського господарства Саудівської Аравії. У рамках Євразійського економічного союзу кожна партія підкарantinної продукції високого фітосанітарного ризику, що переміщується з території однієї держави-члена на територію іншої держави-члена, повинна супроводжуватися фітосанітарним сертифікатом, який видається уповноваженим органом держави місця відправлення.

Нині в Україні працює понад 700 насінницьких підприємств, при цьому українська та зарубіжна селекція займають різні ніші. Українське насіння пшениці та ячменю, як і раніше, користується попитом, основну частину потреб виробників більш високорентабельних культур (соношника, кукурудзи) покривають імпортерні та допрацьовані в Україні іноземні гібриди.

Висновки. Зростання частки більш дорогого насіння, розширення їх технологічного доопрацювання, розвиток системи інтелектуальної власності на сорти рослин, географічна спеціалізація селекції та насінництва, удосконалення способів транспортування та зберігання насіння, уніфікація правил міжнародної торгівлі сприяють швидкому розвитку світової торгівлі насінням сільськогосподарських культур. Останні десятиліття простежується тенденція до підвищення рівня концентрації світового ринку насіння і торгових операцій із нею. Основу організаційної структури товарного виробництва та збуту насіння сільськогосподарських рослин складають великі насінницькі компанії, а також міжнародні організації та асоціації в галузі насінництва. Особливістю світової торгівлі насінням є їх активний реекспорт, коли продукція кілька разів експортується, перш ніж реалізується в країну кінцевого використання.

Встановлено, що незважаючи на досить ліберальну торговельну політику, у більшості країн світу першочергового значення набувають заходів нетарифного регулювання. Успішна локалізація насінневих виробництв міжнародних компаній не знімає з порядку денного загрозливе зростання залежності від імпортованих виробників насіння, але принаймні визначає певні рамки для перспективної роботи з розвитком власне українських ліній, їхнього патентного захисту та просування. А освоєння високих стандартів роботи у високотехнологічних центрах точно не завадить вітчизняним фахівцям галузі.

Курсова динаміка, світовий попит, внутрішня економіка сільгоспвиробників і ємність ринку, що росте, в теорії надають непогані можливості для

розвитку власне українського насінництва та підрозділів світових виробників.

До того ж локалізовані в Україні насінницькі центри транснаціональних корпорацій обмежені в ціновій конкуренції, оскільки змушені дотримуватися політики рівноважних цін – вартість одного гібрида повинна бути однаковою незалежно від країни виробництва.

Насінництво може стати одним із найперспективніших секторів сільського господарства України. Завдяки підйому цієї сфери можна забезпечити внутрішні потреби в якісному насінневому матеріалі, так і реалізувати експортний потенціал нашої країни. Однак через недосконалість правового поля поки що реалізувати цей потенціал повною мірою неможливо.

Список використаних джерел:

1. Захарчук О.В. Світовий ринок насіння та місце України в ньому. *Економіка АПК*. 2020. № 4. С. 16–26.
2. Захарчук О.В. Теоретико-методологічні та практичні основи функціонування ринку сортів рослин. Київ : Видавництво «Алефа», 2009. 430 с.
3. Буняк Н.М., Данилко І.М. Ціноутворення на продукцію насінництва зернових колосових культур. *Економіка АПК*. 2018. № 2.С. 23–29.
4. Чехов С.А. Економічна сутність і місце ринку насіння олійних культур у системі аграрних ринків. *Інноваційна економіка*. 2018. № 5-6. С. 88–93.
5. Буняк Н.М., Данилко І.М. Механізм зовнішньоекономічної діяльності на ринку насіння зернових колосових культур. *Економіка АПК*. 2019. № 2.С. 42–49.
6. Чехов С.А. Інфраструктура і маркетинг ринку насіння олійних культур. *Економічний простір*. 2018. № 135. С. 139–149.
7. Захарчук О.В. Економіка насінництва : монографія. Київ : ННЦ «Ін-т аграр. Економіки», 2015. 271 с.
8. Світовий ринок насіння: позиції України як ринку збуту та експортера. URL: <https://uga.ua/meanings/35692/>
9. Чехов С. Насіння олійних культур як об'єкт на аграрному ринку. *Схід*. 2018. № 1. С. 30–33.

References:

1. Zakharchuk, O. (2020) Svitovyi rynek nasinnia ta mistse Ukrainy v nomu [The world seed market and the place of Ukraine in it]. *Ekonomika APK – Ekonomika APK*, no. 4, pp. 16–26.
2. Zakharchuk, O. (2009) Teoretyko-metodolohichni ta praktychni osnovy funktsionuvannia rynku sortiv roslin [Theoretical, methodological and practical principles of the functioning of the market of plant varieties]. Kyiv: Vydavnytstvo «Alefa», p. 430.
3. Buniak, N., Danylko, I. (2018) Tsinoutvorennia na produktsiyu nasinnystva zernovykh kolosovykh kul'tur [Pricing formation for grain cereal seed production]. *Ekonomika APK – Ekonomika APK*, no. 2, pp. 23–29.
4. Chekhov S. (2018) Ekonomichna sutnist' i mistse rynku nasinnia oliynykh kul'tur u systemi ahrarnykh rynkiv [The economic essence and place of the market of oilseed crops in the system of agrarian markets]. *Innovatsiina ekonomika – Innovation ekonomika*, no. 5-6, pp. 88–93.
5. Buniak, N., Danylko, I. (2019) Mekhanizm zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti na rynku nasinnia zernovykh kolosovykh kul'tur [Mechanism of foreign economic activity on the market of spiked cereals seeds]. *Ekonomika APK – Ekonomika APK*, no. 2, pp. 42–49.
6. Chekhov, S. (2018) Infrastruktura i marketynh rynku nasinnia oliynykh kul'tur [Infrastructure and marketing of oil seeds market]. *Ekonomichnyy prostir – Ekonomika place*, no. 135, pp. 139–149.
7. Zakharchuk, O. (2015) Ekonomika nasinnystva [Seed production economy]: monograph. Kyiv: NNTs "In-t ahrar. Ekonomiky", 272 p.
8. Svitovyy rynek nasinnia:pozytsiyi Ukrayiny yak rynku zbutu ta eksportera [World seed market: p'ositions of Ukraine as a sales market and exporter]. Available at: <https://uga.ua/meanings/35692/>
9. Chekhov S. (2018) Nasinnia oliynykh kul'tur yak ob'yekt na ahrarnomu rynku [Seeds of oilseeds, as an object in the agrarian market]. *Skhid – East*, no. 1, pp. 30–33.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2024